

Tóth Gábor

„Csodálatos lehetett a középkori Magyarország!”

Beszélgetés Prokopp Máriával

A középkort nem érthetjük meg a keresztény vallás nélkül. A kereszténység adta azt az erkölcsi alapot, amelyre az európai kultúra épült – nyilatkozta a Vasárnapnak (www.vasarnap.hu) adott interjújában Prokopp Mária művészettörténész.

Művészettörténészként hogyan látja, milyen lehetett a középkori Magyarország?

– Csodálatos! Csodálatos lehetett... Bízom benne, hogy a közeljövőben az általános és középiskolák tananyagában nagyobb szerepet kap majd a Mohács előtti időszak! Tény, hogy a magyar középkori emlékek többsége elpusztult, de amit ma tudunk a múltunkról, azt mindenkinek

tudnia kell! Kevesebb középkori emlékünks van, mint sok más európai országnak, ezért alakul ki a kutatásban és a közvélekedésben az a kép, hogy középkori művészetünk nem önálló, nem élvonalbeli, stílussteremtő művészet, hanem csak a külföldi mesterek hatására, évtizedekkel azok után alakult.

Pedig, ha megismernénk hazánk valós történetét, földrajzát, a mindmáig hatalmas természeti és ásványi kincseit, akkor mélyen átéreznénk, hogy van mire büszkének lennünk.

A középkori Magyar Királyság nemcsak egy fényes királyság volt, hanem egy olyan állam, mely ötszáz éven át tudta tartani helyét Európa vezető államai között!

Mi lehetett az ország felemelkedésének oka?

– A Kárpátok védelmében egy igen egységes, központi hatalomra épülő királyság jött létre a 11. században, ahol minden szükséges erőforrás biztosítva volt ahhoz, hogy Európa élvonalába kerülhessünk. Nem volt minden királyunk kiemelkedő uralkodó, nagy tehetség, de a gazdasági centralizáció segítette fenntartani a rendet, a királyi uralmat és az ország virágzását.

Ma már kevesen tudják, de nem lehet véletlen, hogy a középkor nagy költője, Dante a *Paradisójában* egy egész fejezetet szentelt Magyarországnak dicséretére: „Óh, boldog Magyarország! Csak ne hagyja / magát félre vezetni már...” – írja.

Ma már nem tudjuk megszólítani a régen elhunyt embereket, de minden bizonnyal volt némi alapja annak, amit akkor Dante írt. Rend és stabilitás volt az országban, és ez nagyban hozzájárulhatott az építészet, a szobrászat és a festészet európai rangú fejlődéséhez.

Prokopp Mária, az ELTE BTK Művészettörténeti Intézetének oktatója
(Fotó: Tóth Gábor, Vasarnap.hu)

Egyházi oldalról mit tudhatunk a magyarországi középkorról?

– Nem szoktunk arról sem sokat beszélni, hogy a legtöbb szentet adó dinasztia a magyar *Árpád-ház* volt, ami többet jelentett akkor, mint ma a Nobel-díj. Magyarországnak előbb volt szent királya, mint a franciáknak! Szent László avattatja szentté Istvánt, aki az ő nagyapját megvakította. Szent királyunk és királyleányaink élete máig példa lehet mindannyiunk számára.

Szentjeinket ma is tisztelik Európában és a világ minden részén jelen lévő keresztény közösségekben.

Arról sem beszélünk túl gyakran, hogy 1301-ben az *Árpád-ház* nem halt ki, csak férfiágon. Rengeteg leányági örökös volt még akkor, de azt nem tanítjuk! Érdekes módon arról is hallgatunk, hogy *III. Károly – Mária Terézia apja* – halálával kihalt a Habsburg-ház! Jóllehet, arról meg mindenki tud, hogy a magyar nemesek a pozsonyi országgyűlésen megszavazták, elfogadták a leányát királynénak: „*Életünket és vérünket Mária Teréziáért...*”

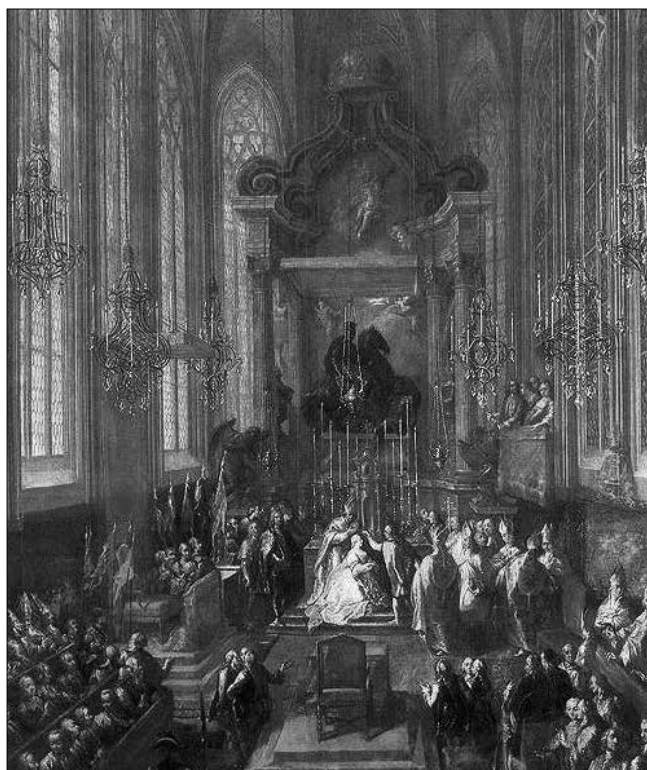
Az esztergomi Szent Adalbert székesegyház „gyönyörűséges kapuja”, a *Porta Speciosa*. Ismeretlen festő olajképe, 1781 előtt
(Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár)

Visszatérve a középkor kutatására: a keresztény megközelítés mennyire fontos a megismerés során?

– Elengedhetetlenül! Ma, a 21. században a középkort nem érthetjük meg a keresztény vallás nélkül. A kereszténység erkölcsi alapot adott, mely nélkül például a tisztességes kereskedelem elképzelhetetlen lett volna. A kereszténység megvalósulása nem volt tökéletes, ugyanakkor szinte minden vitatott kérdést a keresztény gondolatok mellett sikerült tisztázni.

Volt egy erkölcsi alap, amely arról szólt, hogy *ne legyünk önzők, és szeressük felebarátainkat*.

Az effajta egymásra figyelés sajnos valamilyen féltrecsúszott az elmúlt évszázadokban. A középkor szellemisége egy ideál volt, melyet nem tudtak az emberek megvalósítani, de többségük minden erővel, tiszta szívvel törekedett rá. A másokkal való törődés nem csupán a középkor

Mária Terézia koronázása a pozsonyi Szent Márton-székesegyházban, 1741
(Forrás: Wikipedia.hu)

ri keresztény Európa, hanem a Magyar Királyság egyik lényege volt.

Ez a gondolkodásmód is elpusztult a hódoltság alatt?

– Részben. Ami bizonyos, hogy a középkori országunkból és annak kultúrájából, értékeiből csak töredék maradt meg. Tudomásul kell vennünk, hogy nekünk az egykori fényes művészeti emlékeinkből csak morzsák maradtak. Ezekből a részletekből, mint például az esztergomi *Porta Speciosa* pár köemlékéből kell elképzelnünk – a nyugat-európai példák alapján –, hogy milyen lehetett a hazai középkor.

Nagy a veszély ilyenkor, hogy olyat gondolunk, feltételezzünk, ami nem volt valóságos. A nyugat-európai példák felvonultatása egy darabig segítheti a kutatást, de úgy vélem, hogy olykor tévútra is visz. A kiegyezés után folyamatosan „hatásokat” sulykoltak az irodalomban és az újonnan megalakult hazai művészettörténetben is. Mindig csak *hatásokat* említ a szakirodalmunk

is: „olasz hatásokat”, „német hatásokat”, melyek azért nem olyan egyértelműek.

Ezt a szót, hogy „hatás”, igyekeztem 50 éves egyetemi oktatásom alatt kiirtani, mert „kapcsolatok” vannak, nem hatások.

Tudunk olyan példáról, hogy Remisből, a francia királyok koronázási városából, a katedrális építőműhelyéből az 1230-as évek körül, még a tatárjárás előtt, *Villard de Honnecourt* építőmestert Magyarországra küldték. Vázlatkönyvében feljegyezte néhány rajza mellé, hogy „ezeket Magyarországon láttam”.

Tehát nem azért jött, hogy tanítsa a magyarokat, hanem azért, hogy a magyar építőktől, kőfaragóktól tanuljon!

Azt is tudjuk, hogy a milánói dóm építésén számos magyar mester is közreműködött. Az európai mesteremberek, művészemberek jártakeltek, tanultak, dolgoztak, folytonos *kapcsolatban* álltak egymással. Nagyon fontosak voltak a helyi műhelyek, iskolák, melyekről azonban nagyon keveset tudunk.

Volt más téves elképzelés is, mely meghatározta a művészettörténet nézőpontját?

– A török utáni magyar világban az osztrákok, a Habsburg császár határozta meg helyünket a világban. Az ő gyarmatukká vált az országunk, érthető módon ez alapján sértette a haza sorsáért aggódó magyarokat. Ne feledkezzünk meg arról, hogy miért is tört ki a Rákóczi-szabadságharc! Azért, mert a magyar arisztokrácia egy része már nem bírta elviselni, hogy Habsburggyarmat legyen ez az ország!

Természetes, hogy mindig voltak Habsburg-hű főurak, hiszen minden korban a társadalom egy része igyekszik úgy élni, ahogy lehet... Azonban *Zrínyi*, *Wesselényi*, *Rákóczi* mind egy független magyar királyságért küzdött. Egy olyan országért, amely Mohács előtt valóban ragyogott. Ezt megpróbálták helyreállítani.

Az osztrákoknak mennyire volt létkérdés Magyarország megtartása?

– A Habsburg Birodalom lényege volt a Magyar Királyság uralása. Földrajzilag, erőforrásaiban Ausztria fejlődése elképzelhetetlen lett volna a

Dániel próféta feje – Porta Speciosa, Esztergom
(Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár)

magyar gyarmat mezőgazdasági áru és munkereje nélkül. Az 1867-es kiegyezés egy kompromisszum eredménye volt, mely után sok mindent átírtak, ami korábban a hagyományban, nemesi elképzelésekben élt.

Megélénkültek a viták arról, hogy *kik vagyunk mi, magyarok, és honnan származunk*.

Addig a középkorban minden krónikákon, évkönyveken alapult. A krónikások nem voltak tanulatlan emberek, nem a mesékre építettek. A szkíta ősokeket, hunokat, avarokat elődjüknek tartották, ami nem lehetett alaptalan.

Hunor és Magor ábrázolása a Képes Krónika lapjain (Forrás: Országos Széchényi Könyvtár)

Az Akadémia főtitkára 1867-ben nem más volt, mint *Arany János*. Nem volt lehetősége arra, hogy kimondja: nem így van, nem ért egyet az

osztrákok által preferált magyar származásmérettel, így amit tehetett, megírta balladáiban. A *Rege a csodaszarvasról* című munkájában egyértelműen így fogalmaz: „*Hunor s Magyar, két dalia, / Két egytestvér, Ménrót fia.*” Munkái a közoktatáson keresztül pedig erősen hatottak a következő generációkra, így eleinkről való vélekedésünk a szépirodalmon keresztül maradt meg.

Összegzésként mit mondhatunk, milyen lesz a középkori művészettörténet-kutatás jövője?

– Tudományunk jövője olyan lesz, amilyenné a mindenkori országvezetés, annak oktatáspolitikája alakítja. Ez természetesen nem független a lakosság, főképpen az ifjúság hazafiasságától, világnézetétől. Ennek a két fogalomnak a megerősítése nélkül nincs biztos jövő! Jelenleg, a rendszerváltás után harminc évvel sem kap kellő hangsúlyt iskolai oktatásunkban – az óvodától az egyetemmel bezáróan – a középkor valós történelme. Ennek a feladatnak a megvalósításában minden állampolgárunknak részt kell vállalnia, s akkor a gyökereinkből, a dicső múltból életre kel a dicsőséges jövő. Csupán ez lehet a haladás útja, ahogy hirdeti a szegedi *Hősök kapujának* a felirata:

„*Haladás útja dicső múltból diadalmas jövőbe vezet*”

Ez a kapu az első világháború világégése és a trianoni országcsönkítés – helyesebben az 1000 éves államunk feldarabolása – után készült, az életüket a Hazánkért feláldozó hőseik emlékére.